

НЕОСВІЧЕНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ЯК ФАКТОР ПОШИРЕННЯ МАНІПУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИМИ НАСТРОЯМИ

©2019 АБРАМОВ Ф. В.

УДК 330.1
JEL: O17; D70

Абрамов Ф. В. Неосвіченість суспільства як фактор поширення маніпулювання суспільними настроями

Метою статті є визначення впливу неосвіченості суспільства на поширення практики маніпулювання суспільними настроями. Доведено, що неосвіченість населення є одним із факторів, які можуть сприяти зростанню занепокоєння суспільства, що створює сприятливі умови для маніпулювання суспільними настроями. Показано, що гравець-маніпулятор може експлуатувати неосвіченість населення через реалізацію одної з двох стратегій: стратегії залякування та стратегії виправдання. У випадку стратегії залякування гравець-маніпулятор, зловживаючи неосвіченістю населення, поширює неправдиву інформацію з метою дискредитації та усунення конкурента. У випадку стратегії виправдання гравець-маніпулятор експлуатує неосвіченість суспільства для введення його в оману стосовно необхідності окремих заходів чи інституційних реформ. Доведено, що необхідною умовою попередження маніпулювання суспільними настроями, що базується на експлуатації неосвіченості суспільства, є покращення якості загальної складової освіти та формування широкого світогляду членів суспільства.

Ключові слова: освіта, інституційні рамки, маніпулювання, суспільні настрої.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-8-13>

Бібл.: 8.

Абрамов Федір Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Abramov@kpi.kharkov.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

УДК 330.1
JEL: O17; D70

UDC 330.1
JEL: O17; D70

Абрамов Ф. В. Необразованность общества как фактор распространения манипулирования общественными настроениями

Целью статьи является определение влияния необразованности общества на распространение практики манипулирования общественными настроениями. Доказано, что необразованность населения является одним из факторов, которые могут содействовать возрастанию тревожности общества, что создает благоприятные условия для манипулирования общественными настроениями. Показано, что игрок-манипулятор может эксплуатировать необразованность населения путем реализации одной из двух стратегий: стратегии запугивания и стратегии оправдания. В случае стратегии запугивания игрок-манипулятор, злоупотребляя необразованностью населения, распространяет неправдивую информацию с целью дискредитации и устранения конкурента. В случае стратегии оправдания игрок-манипулятор эксплуатирует необразованность населения с целью введения его в заблуждение относительно необходимости отдельных мер либо институциональных реформ. Доказано, что необходимым условием предотвращения манипулирования общественными настроениями, которые основываются на эксплуатации необразованности общества, является улучшение качества общей составляющей образования и формирования широкого мировоззрения членов общества.

Ключевые слова: образование, институциональные рамки, манипулирование, общественные настроения.

Библ.: 8.

Абрамов Федор Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры общей экономической теории, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт» (ул. Кирпичёва, 2, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: Abramov@kpi.kharkov.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

Abramov F. V. The Society's Lack of Education as a Factor in the Spread of Manipulation with Public Sentiment

The article is aimed at defining the impact of society's lack of education on the spread of the practice of manipulating with public sentiments. It is been proved that the lack of education of the population is one of the factors that can contribute to the increase of social anxiety, which creates favorable conditions for manipulating with public sentiments. It is shown that an actor-manipulator can exploit the lack of education of the population by implementing one of two strategies: strategy of intimidation and strategy of justification. In the case of a strategy of intimidation, the actor-manipulator, taking advantage of the lack of education of the population, disseminates false information in order to discredit and eliminate the competitor. In the case of a strategy of justification, the actor-manipulator exploits the lack of education of the population in order to mislead the latter about the need for separate measures or institutional reforms. It is proved that the necessary condition to prevent the manipulation of public sentiments, which are based on the exploitation of the society's lack of education, is to improve the quality of the general component of education and to gain the formation of a broader range of worldviews of the society's members.

Keywords: education, institutional framework, manipulation, public sentiments.

Bibl.: 8.

Abramov Fedir V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Economic Theory, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: Abramov@kpi.kharkov.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

Маніпулювання суспільними настроями завжди було викликом для людської цивілізації. І якщо з обережністю можна сподіватися, що тоталітарні ідеології та небезпечні релігійні доктрини поступово відходять у минуле, то посилення популізму в політиці переконливо свідчить, що мані-

пулювання суспільними настроями не втрачає своєї актуальності й понині. Надзвичайно важливу роль у поширенні практики маніпулювання суспільними настроями відіграє неосвіченість населення, адже процес маніпулювання буде менш складним у тих випадках, коли у населення відсутній належний рівень

знань з питань, що експлуатуються гравцями-маніпуляторами.

У сучасному світі якісна освіта відіграє надзвичайно важливу роль у багатьох аспектах суспільного життя. Тому недивною є та кількість досліджень, що присвячені тим чи іншим аспектам цього питання [1–6]. Але, незважаючи на незмінно велику кількість досліджень, окремі проблеми освіти залишаються мало дослідженими. Так, для більшості досліджень з якості освіти спільним є те, що увага переважно приділяється якості професійної підготовки, залишаючи поза увагою проблему формування широкого світогляду майбутніх фахівців і негативних наслідків браку якісної загальної складової освіти.

Метою статті є визначення впливу неосвіченості суспільства на поширення практики маніпулювання суспільними настроями.

Необхідною умовою для маніпулювання суспільними настроями є створення сприятливих умов, що полягають у надмірному занепокоєнні суспільства тією чи іншою проблемою, при цьому рівень реальної загрози, як правило, є значно завищеним [7]. Одним із факторів, що можуть сприяти подібному неадекватному зростанню занепокоєння суспільства, є неосвіченість населення.

Неосвіченість широких верств населення може стати безпосередньою причиною поширення безпідставних страхів у суспільстві та непереможного бажання за будь-яку ціну уникнути уявної небезпеки. Подібний стан речей створює сприятливі умови для маніпулювання суспільними настроями. З одного боку, невідоме лякає значно сильніше, ніж відомі речі, а з іншого боку, перед маніпуляторами відкривається практично безмежний простір для викривлення, спотворення та представлення інформації у вигідному для них світі, бо у неосвіченого населення відсутні ефективні засоби перевірки наданої інформації.

Маніпулюванню також сприятиме те, що маніпуляторам дуже легко позбутися опонентів з іншою (у тому числі коректною з наукової точки зору) позицією, звинувативши їх у наявності особистої зацікавленості або у відстоюванні інтересів несумлінних виробників. Це обумовлено тим, що в багатьох випадках великий гравець обирає для себе роль «незацікавленої» сторони, що намагається попередити суспільство про небезпеку та відвернути небезпеку, що над ним нависла. Опонентам ж, в очах суспільства, дістається роль «адвоката диявола», що намагається виправдати злочинну діяльність несумлінних виробників. Навіть якщо опоненту вдасться уникнути подібних обвинувачень, переконати неосвічене суспільство у своїй правоті буде практично неможливо: через брак належної освіти населення буде просто неспроможне зрозуміти відповідну аргументацію.

Так, уявіть собі, що ви намагаєтесь переконати селян позаминулого сторіччя у необхідності вста-

новлення громовідводу. Неосвічені селяни просто не зрозуміють, про яку електрику ви їм розповідаєте. До того ж, дрібні священики не втрачали нагоди вислужитися перед місцевим паном, переконуючи селян у тому, що розгул стихії то є кара Божа за невиконання панської волі. Яким би застарілим не здавався цей приклад, слід визнати, що в багатьох питаннях, що непокоять суспільство сьогодні, ми недалеко пішли від тих селян.

Слід відзначити, що використання неосвіченості населення для поширення в ньому страхів має дещо обмежене коло для застосування, а саме: подібну стратегію можна використовувати виключно для ускладнення або повного припинення діяльності конкурентів, у тому числі й політичних. Так, наприклад, подібну стратегію може обрати фармацевтична компанія з метою усунення успішного конкурента, що для виробництва певного препарату використовує нову, більш дешеву та ефективну технологію виробництва. Для досягнення поставленої мети великому гравцю достатньо почати поширювати через ЗМІ та інші джерела інформації «результати досліджень» проплачених дослідників про «небезпеку» для здоров'я людини даної технології. При цьому будь-які спроби фірми-конкурента виправдатись можна виставити як недолугі спроби шахрая ошукати суспільство. Неосвічене суспільство, не маючи можливості перевірити інформацію, прагнучиме, про всяк випадок, уникати використовувати продукцію обвинуваченої фармацевтичної компанії, і мету гравця маніпулятора буде досягнуто.

Більш широкі можливості відкриває використання неосвіченості населення для виправдання власної діяльності та обґрунтування необхідності тих чи інших інституційних змін.

Стратегія виправдання також базується на відсутності належного рівня освіти населення, але на відміну від стратегії залякування гравці-маніпулятори апелюють не до страхів суспільства, а до його переконань, прагнень та бажань. У багатьох випадках цілі, що переслідуються суспільством, є доречними. Так, суспільство природно може прагнути ліквідувати такі явища, як корупція, тіньова економіка, сімейне насилья, дискримінація і т. п. Або ж поставити собі за мету досягнення певного рівня доходів на душу населення чи збільшення середньої тривалості життя. Але навіть якщо цілі поставлено правильно, для їх досягнення необхідно ще знати, як саме їх досягти. Цілком очевидно, що неосвіченість населення призводить до того, що суспільство неспроможне оцінити ефективність запропонованих заходів у досягненні поставленої мети, тому висунуті пропозиції доводиться приймати на віру.

За подібних обставин перед гравцями-маніпуляторами відкриваються надзвичайно широкі можливості. Так, на відміну від стратегії залякування,

стратегія виправдання може використовуватися не лише для усунення конкурентів, але й для досягнення багатьох інших цілей.

Необхідно також враховувати, що на можливість експлуатувати неосвіченість суспільства для маніпулювання суспільними настроями суттєво впливає ступінь занепокоєння суспільства відповідною проблемою та набуття поставленою метою морально-етичних забарвлень. Звісно, відсутність емоційного навантаження в тій чи іншій проблемі не усуває небезпеки маніпулювання суспільними настроями, але у гравців-маніпуляторів залишається значно менше можливостей для дискредитації своїх конкурентів, що залишає поза грою інституційних кілерів.

Так, наприклад, якщо суспільство ставить собі за мету економічне зростання, то подібне завдання, зазвичай, не несе на собі будь-якого емоційного навантаження. За подібних обставин, під час передвиборчої кампанії, в межах даного питання, єдине в чому може звинуватити кандидат у президенти чи лідер політичної партії свого опонента – це те, що останній є дурнем і взагалі не знає, як працює економіка. Тому учасники перегонів, користуючись неосвіченістю суспільства в цьому питанні, зосереджуватимуться не на поливанні опонента брудом, а на порожніх обіцянках та утопічних проєктах, які жодним чином не дозволяють досягти поставленої суспільством мети. І навпаки, набуття поставленою метою морально-етичних забарвлень суттєво змінює поведінку гравця-маніпулятора, підвищуючи важливість дискредитації конкурентів у маніпулюванні суспільною думкою.

Яскравим прикладом є боротьба з корупцією. Через набуття даною проблемою морально-етичного забарвлення та відсутність у пересічних громадян будь-яких уявлень про причини появи корупції та її можливі наслідки (єдине, що вони знають, що корупція – це погано і з нею необхідно боротися) перед гравцями-маніпуляторами відкривається значно ширше поле діяльності, ніж у попередньому прикладі. Так, гравці-маніпулятори можуть не лише доводити суспільству необхідність безглузвих реформ та інституційних перетворень, що жодним чином не покращать ситуацію з корупцією, але натомість утворюють безліч «теплих» посад, але й активно позбавлятися опонентів, звинувачуючи їх (переважно безпідставно) у корупції та відбиватися від зустрічних обвинувачень, називаючи їх спробою помсти за активну антикорупційну позицію [8].

Ще більш загрозливою є ситуація, коли через свою неосвіченість суспільство схвалює заходи, що можуть призвести до наслідків, більш небезпечних, ніж та проблема, для подолання якої ці заходи запроваджуються.

Варто наголосити, що, досліджуючи зв'язок між неосвіченістю суспільства та поширенням маніпу-

лювання суспільними настроями, ми маємо на увазі не якість підготовки вузьких фахівців, а якісний рівень загальної складової освіти. Адаже можна бути висококваліфікованим фахівцем у своїй надзвичайно вузькій галузі, але при цьому не знати найпростіших речей з інших дисциплін. Тому якою б якісною не була професійна підготовка, рівень неосвіченості суспільства може бути жахливим. Отже, без підвищення якості загальної складової освіти ми будемо мати, з одного боку, інженерів, лікарів та юристів, що легковірно обирають політиків, які обіцяють одночасне зниження рівня безробіття й інфляції та підвищення середньої зарплати до європейського рівня, а з іншого – економістів, журналістів та перекладачів, яких до нестями лякає наявність ГМО у харчових продуктах.

Зростання неосвіченості суспільства є проблемою не лише для України, але й для багатьох інших країн. Причина цього – суто економічна: якість освіти та обсяг знань, що надаються майбутнім фахівцям, визначається ринками праці та освітніх послуг.

Для роботодавців робоча сила є таким самим фактором виробництва, як й інші ресурси, тому цілком природно, що вони намагатимуться зменшити свої витрати на робочу силу, наймаючи робітників, рівень підготовки яких відповідає складності тих функцій, що мають ними виконуватися на виробництві, й утримуватимуться від найму тих фахівців, рівень підготовки яких перевищує необхідний, адже їх послуги коштуватимуть дорожче. Тим більше роботодавці не будуть переплачувати за надлишкову освіту, що непов'язана з їх професійною діяльністю, бо вузький світогляд працівника у більшості випадків не позначиться на якості послуг робочої сили. Дійсно, роботодавцю в ІТ-галузі все одно, за небагатьма виключеннями, чи знайомі його робітники з органічною хімією, чи новинками світової літератури. Так саме, як роботодавців у сфері рекламного бізнесу не турбує те, що їх працівники не знатимуть вищої математики. Таким чином, ринок робочої сили створюватиме замовлення на підготовку, по-перше, фахівців з вузькою спеціалізацією, а по-друге, з рівнем підготовки, що не перевищуватиме мінімально необхідний рівень.

Тому конкурентною перевагою будуть користуватися ті працівники, що мають достатній (не менший, але й не більший) рівень фахової підготовки, незважаючи на їх вузький світогляд. Звісно, знаходячись на однакових посадах, висококваліфікований фахівець з широким світоглядом не буде отримувати заробітну плату меншу, ніж фахівець з достатньої підготовкою, і додаткові знання йому не заважатимуть. Але необхідно також враховувати, що отримання додаткових знань не безкоштовне у сенсі як матеріальних витрат, так і особистих зусиль, що треба докласти для засвоєння знань. Тому більшість людей підуть на ці додаткові витрати лише в тому випадку, якщо в майбутньому вони отримуватимуть, відповід-

но, більш високу заробітну плату або матимуть кращі перспективи для кар'єрного зростання.

Звісно, навчальні заклади з власної ініціативи можуть перейматися світоглядом майбутніх фахівців, проте це вимагатиме додаткових витрат і обов'язково позначиться на ціні навчання. Водночас загальна маса майбутніх фахівців, піддаючись вимогам потенційних роботодавців, обиратимуть ті навчальні заклади, що надають достатній рівень підготовки за меншу плату. Тому витримають конкуренцію та залишаться на ринку освітніх послуг лише ті навчальні заклади, які забезпечують такий рівень підготовки, що відповідає вимогам майбутніх роботодавців.

Тому очікувати на суттєве покращення якості загальної складової освіти, що формує світогляд майбутніх фахівців, можна лише у випадку державного регулювання ринку освітніх послуг, або якщо витрати на підвищення рівня загальної освіти фінансуватимуться з державного бюджету. Проте навіть за цих умов додаткові витрати на загальну складову освіти виступатимуть потужним стримувальним фактором.

Але якими б високими не здавалися суспільству додаткові витрати на підвищення якості загальної складової освіти, вони все одно мізерні порівняно з тими втратами, що несе суспільство через маніпулювання суспільними настроями. Адже крім введення в оману суспільства, маніпулювання суспільними настроями має значні, суто економічні, негативні наслідки.

Найбільш очевидним з таких наслідків є неефективне використання ресурсів. Незважаючи на те, що під час маніпулювання суспільними настроями суспільству не нав'язується ззовні будь-яких ідей, а відбувається лише «розгойдування» природних флуктуацій суспільної думки, гравець-маніпулятор все ж таки стикається зі значними витратами.

Найвищий рівень витрат маніпулювання суспільними настроями матимуть великі гравці. Адже, на відміну від дрібних гравців, великі гравці не лише активно використовують сприятливі суспільні настрої, але й цілеспрямовано на них впливають. Для формування сприятливих суспільних настроїв великим гравцям, залежно від обраної ними стратегії, необхідно представити суспільству дані щодо безпеки того чи іншого соціально-економічного явища, що підігриватимуть занепокоєння суспільства, або матеріали, що можуть компрометувати опонентів. Обидва інструменти маніпулювання великий гравець може отримати від гравців-опортуністів з відповідних незалежних неурядових організацій, фінансування яких є вагомою часткою витрат маніпулювання. Також для приховування власної зацікавленості в дискредитації конкурента великим гравцям доводиться звертатися до послуг інституційних кілерів, чії послуги також небезкоштовні.

Очевидно, що всі ті ресурси, що були витрачені на формування та підтримання сприятливих

суспільних настроїв, могли б бути витрачені більш продуктивним чином. І тому витрати маніпулювання суспільними настроями мають розглядатися як безпосередні втрати для суспільства.

Крім безпосереднього марнування ресурсів, маніпулювання суспільними настроями, що засноване на неосвіченості населення, загрожує уповільненням науково-технічного прогресу та, відповідно, темпів економічного зростання.

Так, свого часу під час «війни струмів» Томас Едісон докладав багато зусиль і витрачав багато ресурсів на дискредитацію системи змінного струму, що просувалася Ніколю Теслою та Джорджем Вестінгаузом і загрозувала його інвестиціям у систему постійного струму. Огидною кульмінацією цієї антирекламної компанії, яка, на думку Т. Едісона, мала остаточно відвернути споживачів від системи змінного струму, стало впровадження у США електричного стільця, що живився «небезпечним» змінним струмом, як засобу «гуманної» страти.

На щастя, безглузда та безпрецедентна за жорстокістю компанія Т. Едісона не змогла перешкодити впровадженню системи змінного струму, але історія знає достатньо прикладів, коли маніпулювання суспільними настроями ставало перешкодою для науково-технічного прогресу. Так, суспільна істерія навколо стовбурових клітин не лише на багато років затримала наукові дослідження, але й відтермінувала появу дієвих лікарських засобів, що могли врятувати життя чи покращити його якість для багатьох невиліковно хворих людей. Не менш тяжкі наслідки мало маніпулювання суспільними настроями навколо генетично модифікованих організмів.

Навіть якщо в маніпулюванні суспільними настроями не беруть участь великі гравці, а основну роль відіграють дрібні гравці та гравці-опортуністи, все одно подібне маніпулювання може стати на заваді науково-технічного прогресу. Більше того, внаслідок подібних дрібних маніпулювань суспільство у своєму розвитку може бути відкинуто на багато десятиріч назад. Так, наприклад, Україна вже зазнала втрат через залякування суспільства історіями про «чорних трансплантологів», які свого часу активно поширювали ЗМІ. Намагання збільшити рейтинги свого видання обернулися для України не лише значними витратами на лікування громадян закордоном, нанесенням удару по репутації вітчизняної медицини, але й втраченими життями людей, які не змогли отримати належне лікування, незважаючи на спроможність вітчизняної медицини проводити трансплантацію органів. Не меншого удару нанесла й компанія щодо дискредитації щеплень. Наслідком цієї компанії стали не лише додаткові витрати на лікування людей, що захворіли на кір, та втрачені життя, а й перетворило нас у посміховисько у всьому цивілізованому світі.

Також маніпулювання суспільними настроями негативно позначається на інституційних рамках суспільства. Маніпулювання перешкоджає природному розвитку інституційної структури суспільства та стає причиною появи багатьох неефективних формальних і неформальних правил, що негативно позначається на інвестиційному кліматі та темпах економічного зростання.

Таким чином, запровадження заходів щодо підвищення рівня загальної складової освіти є виправданим не лише з морально-етичної та безпекової позицій, але й з економічної точки зору.

На жаль, перспективи впровадження подібних заходів сумнівні. Як зазначалося вище, підвищення якості загальної складової освіти вимагає значних витрат і можливе лише за умови активного втручання держави у функціонування ринку освітніх послуг. Ініціатива щодо подібного втручання може походити або від населення, або від уряду чи парламенту. Проте в цивілізованому демократичному суспільстві це неможливо. Очевидно, що від напівосвіченого населення годі й чекати підтримки у збільшенні витрат на загальну складову освіти.

Що ж стосується ініціативи згори, то слід враховувати, що виховання нового покоління, яке оцінить ці додаткові витрати та зрозуміє їх необхідність, треба чекати щонайменше 16–25 років, що значно перевищує термін перебування правлячої верхівки у владі. Тому шанси на те, що заходи щодо підвищення якості загальної складової освіти, незважаючи на відсутність підтримки в суспільстві, будуть впроваджені та діятимуть протягом усього зазначеного періоду, мізерні.

ВИСНОВКИ

Неосвіченість населення є одним із головних чинників, що створюють сприятливі умови для маніпулювання суспільними настроями. Даний чинник може експлуатуватися гравцями-маніпуляторами через реалізацію однієї з двох головних стратегій: стратегії залякування та стратегії виправдання.

Стратегія залякування полягає в дискредитації конкурента шляхом поширення про нього неправдивої інформації, перевірити яку суспільство не може через відсутність у більшості населення належного рівня освіти. Недоліком даної стратегії, з точки зору гравців-маніпуляторів, є обмеженість сфери для її застосування: незважаючи на свою ефективність, дана стратегія може використовуватись лише для усунення конкурентів.

Стратегія виправдання полягає у використанні неосвіченості населення для введення суспільства в оману стосовно необхідності тих чи інших заходів чи інституційних реформ. На відміну від стратегії залякування стратегія виправдання має значно ширші межі для застосування. По-перше, вона дозволяє

гравцю-маніпулятору не лише перешкоджати діяльності конкурентів, але й досягати інших цілей. По-друге, стратегія виправдання дозволяє скористатися сприятливими суспільними настроями значно ширшому колу гравців-маніпуляторів.

Необхідною умовою попередження маніпулювання суспільними настроями, що базується на неосвіченості суспільства, є не стільки підвищення якості професійної підготовки, скільки покращення якості загальної складової освіти та формування широкого світогляду членів суспільства. Таким чином, стає очевидною необхідність розширення викладання таких базових дисциплін, як філософія, економічна теорія, математика, хімія, фізика та ін. для майбутніх фахівців як технічних, так і гуманітарних спеціальностей. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Blundell R., Dearden L., Goodman A., Reed H.** The Returns to Higher Education in Britain: Evidence From a British Cohort. *The Economic Journal*. 2000. Vol. 110. Issue 461. P. 82–99.
2. **Bailey M. A., Rom M. C., Taylor M. M.** State competition in higher education: A race to the top, or a race to the bottom? *Economics of Governance*. 2004. Vol. 5. No. 1. P. 53–75.
3. **Webbink D.** Returns to University Education: Evidence from a Dutch Institutional Reform. *Economica*. 2007. Vol. 74. Issue 293. P. 113–134.
4. **Mause K.** Too Much Competition in Higher Education? Some Conceptual Remarks on the Excessive-Signaling Hypothesis. *American Journal of Economics and Sociology*. 2009. Vol. 68. No. 5. P. 1107–1133.
5. **Савчук В.** Вплив ефективності наукової роботи у ВНЗ на якість підготовки фахівців. *Економіст*. 2011. № 7. С. 5–8.
6. **Сацик В. И.** Ключевые факторы становления конкурентоспособных университетов. *Економіка України*. 2013. № 5. С. 75–90.
7. **Абрамов Ф. В.** Маніпулювання суспільними настроями як чинник неефективності неформальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 8–13.
8. **Абрамов Ф. В.** Суспільні настрої як фактор динаміки антикорупційних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 26–31.

REFERENCES

- Abramov, F. V. "Manipuliuvannia suspilnymy nastroiomy yak chynnyk neefektyvnosti neformalnykh pravyl" [Manipulating public sentiment as a factor in the ineffectiveness of informal rules]. *Biznes Inform*, no. 11 (2018): 8-13.
- Abramov, F. V. "Suspilni nastroi yak faktor dynamiky antykoruptsiinykh formalnykh pravyl" [Public sentiment as a factor in the dynamics of anti-corruption formal rules]. *Biznes Inform*, no. 12 (2018): 26-31.
- Bailey, M. A., Rom, M. C., and Taylor, M. M. "State competition in higher education: A race to the top, or a race to the bottom?" *Economics of Governance*, vol. 5, no. 1 (2004): 53-75.
- Blundell, R. et al. "The Returns to Higher Education in Britain: Evidence from a British Cohort". *The Economic Journal*, vol. 110, no. 461 (2000): 82-99.
- Mause, K. "Too Much Competition in Higher Education? Some Conceptual Remarks on the Excessive-Signaling Hypo-

thesis". *American Journal of Economics and Sociology*, vol. 68, no. 5 (2009): 1107-1133.

Satsik, V. I. "Kliuchevyye faktory stanovleniya konkurentosposobnykh universitetov" [Key factors in the development of competitive universities]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 5 (2013): 75-90.

Savchuk, V. "Vplyv efektyvnosti naukovoï roboty u VNZ na yakist pidhotovky fakhivtsiv" [Influence of the efficiency of scientific work in higher educational institutions on the quality of training of specialists]. *Ekonomist*, no. 7 (2011): 5-8.

Webbink, D. "Returns to University Education: Evidence from a Dutch Institutional Reform". *Economica*, vol. 74, no. 293 (2007): 113-134.

УДК 330.113
JEL: B50; R19; E20; E65; R50

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ ТА ЇЇ ОБ'ЄКТИ

©2019 РОМАНОВСЬКА Ю. А.

УДК 330.113
JEL: B50; R19; E20; E65; R50

Романовська Ю. А. Соціально-економічна безпека: зміст категорії та її об'єкти

В економічній безпекології, як і в будь-якій іншій науці, вирішальна роль належить понятійно-категоріальному апарату, в якому поряд з такими категоріями, як «економічна безпека (об'єкта)» та «соціальна безпека (об'єкта)», що вже набули усталеності, останнім часом активно використовується і категорія «соціально-економічна безпека (об'єкта)». Ці категорії схожі, взаємозумовлені та взаємопов'язані, але є відносно самостійними. У статті показано, що соціально-економічна безпека певного об'єкта є синтетичною категорією, яка містить економічну та соціальну компоненти; універсальною категорією, яка застосовна для всіх рівнів соціально-економічної системи держави. Розкрито зміст фундаментальної підстави «соціально-економічної безпеки об'єкта» – категорії «безпеки»; показано, що соціально-економічна безпека має розглядатися стосовно ієрархічно розташованих її об'єктів (держави, регіон, підприємство). Зі зростанням рівня ієрархії об'єктів збільшується кількість ознак, з використанням яких розкривається зміст категорії «соціально-економічна безпека (об'єкта)», який уточнюється та поглиблюється залежно від її об'єкта з урахуванням більшої кількості ознак. Надано загальні ознаки, з використанням яких розкрито зміст категорії «соціально-економічна безпека (об'єкта)».

Ключові слова: економічна безпекологія, терміносистема, категорія, зміст, безпека, соціально-економічна безпека, об'єкт, ознака.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-13-20>

Рис.: 1. **Бібл.:** 27.

Романовська Юлія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна)

E-mail: bogdana32rom@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1099-0787>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/C-7369-2018>

УДК 330.113
JEL: B50; R19; E20; E65; R50

Романовская Ю. А. Социально-экономическая безопасность: содержание категории и её объекты

В экономической безопасности, как и в любой другой науке, решающая роль принадлежит понятийно-категориальному аппарату, в котором наряду с такими категориями, как «экономическая безопасность (объекта)» и «социальная безопасность (объекта)», которые уже приобрели устоявшееся значение, в последнее время активно используется и категория «социально-экономическая безопасность (объекта)». Эти категории похожи, взаимосвязаны и взаимозависимы, но являются относительно самостоятельными. В статье показано, что социально-экономическая безопасность определенного объекта является синтетической категорией, включающей экономическую и социальную компоненты; универсальной категорией, которая применима для всех уровней социально-экономической системы государства. Раскрыто содержание фундаментального основания «социально-экономической безопасности объекта» – категории «безопасность»; показано, что социально-экономическая безопасность должна рассматриваться относительно иерархически расположенных её объектов (государство, регион, предприятие). С ростом уровня иерархии объектов увеличивается количество признаков, с использованием которых раскрывается содержание категории «социально-экономическая безопасность (объекта)», который уточняется и углубляется в зависимости от её объекта с учетом большего количества признаков. Приведены общие признаки, с использованием которых раскрыто содержание категории «социально-экономическая безопасность (объекта)».

Ключевые слова: экономическая безопасность, терминсистема, категория, содержание, безопасность, социально-экономическая безопасность, объект, признак.

Рис.: 1. **Библ.:** 27.

UDC 330.113
JEL: B50; R19; E20; E65; R50

Romanovska Yu. A. The Socio-Economic Security: Content of the Category and Its Objects

In the economic security, as in any other science, the decisive role belongs to the conceptual and categorical apparatus, in which, along with such categories as «economic security (of object)» and «social security (of object)», which already have become well-established, the category of «socio-economic security (of object)» has been actively used in recent years. These categories are similar, mutually determined and interconnected, but are relatively independent. The article shows that the socio-economic security of a particular object is a synthetic category, including both the economic and the social components; a universal category that applies to all levels of the State's socio-economic system. The contents of the fundamental basis of the «socio-economic security of object» – the category of «security» - is disclosed; it is shown that socio-economic security should be considered in relation to its hierarchically located objects (the State, region, enterprise). Along with increase of the level of the objects' hierarchy goes the increase of the number of attributes that are used to disclose the content of the category of «socio-economic security (of object)», which is refined and deepened depending on the object, taking into account the increased number of attributes of the object. The author provides the general attributes, with use of which the contents of the category of «socio-economic security (of object)» are disclosed.

Keywords: economic security, term system, category, content, security, socio-economic security, object, attribute.

Fig.: 1. **Bibl.:** 27.